

DEN ANTIKA KRIAMODELLEN

— I EN PREDIKAN AV JACOB WALLENBERG

I *Rhetorica Scandinavica* 9/99 presenterade Stina Hansson & Anders Eriksson projektet "Retoriska övningar – Från antikens *progymnasmata* till den moderna 'skrivprocessen'", vars syfte är att undersöka retoriska övningar genom två tusen års skolundervisning. I följande artikel ser Ingemar Rådberg närmare på huruvida krian, en del av *progymnasmata*, kan spåras i en predikan av Jakob Wallenberg. Detta som den första delen av ett projekt som ska undersöka en hel rad av hans predikningar. Artikeln är således ett av *Progymnasmata*-projektets första konkreta bidrag till en ökad förståelse av den afthoniska kria-läran.

Av Ingemar Rådberg

Vi har skäl att tro, att den modell för muntlig och skriftlig framställning som den afthoniska *krian* erbjuder passar synnerligen väl när det gäller utformningen av en predikan. Krian var en av de antika övningarna i den serie som kallas *progymnasmata*. Som själva namnet säger, hörde dessa övningar till det som eleverna fick lära sig tidigt. Att vi talar om den "afthoniska krian" beror på att det var rhetorn Afthonios som gav *progymnasmata* sin viktigaste utformning omkring 400 e. Kr.¹ Predikans uppgift är att övertyga åhörarna om den kristna trons sanning, och då gäller det både tron i stort och alla de enskilda frågor som tron aktualiserar. De kristna trosfrågorna kan ses som 'teser' som förkunnaren skall argumentera för och försvara. Precis detta är det som krian erbjuder ett program för. Den vill vara ett användbart redskap för att driva en sak, och det är därför den passar så bra som modell

för en predikan.

Den teoretiska modellen för krian kan beskrivas på följande sätt: 1) *Laudatio*, lovord över den person eller handling som skall behandlas. 2) *Propositio*, den tes som skall behandlas. 3) *Ratio*, det direkta stödet för tesen. 4) *Contrarium*, det indirekta stödet genom anförande av en motsats. 5) *Simile*, analogi från andra områden. 6) *Exemplum*, belysning genom exempel från verkligheten. 7) *Testimonium*, ansedda författares vittnesbörd. 8) *Epilogus*, sammanfattning och tillämpning.

Krian var inte, som vi kan förstå, en övning för absoluta nybörjare – den ställde ganska avancerade krav på de unga eleverna. Bland övningarna i *progymnasmata* tillhör den de mer krävande, men komplexiteten har samtidigt medfört att den som modell har varit ovanligt användbar.

Hur ser det då ut i praktiken när det gäller kri-

¹ Ingemar Rådberg är teol och fil kand, doktorand i litteraturvetenskap vid Göteborgs Universitet. Han arbetar med en textutgåva av Jakob Wallenbergs predikningar för Svenska Vitterhetssamfundet samt skriver en doktorsavhandling om samma material.

1 Om Afthonios, *progymnasmata* och krian: se Stina Hanssons och Anders Erikssons projektpresentation i *Rhetorica Scandinavica* nr 9/1999, sida 54-59. Se i övrigt också litteraturhänvisningar där.

an som modell för en predikan? Det konkreta fallet får representeras av Jacob Wallenberg som levde mellan åren 1746 och 1778. Han var skeppspräst på Ostindiska kompaniets fartyg och gjorde tre resor till Kina mellan 1769 och 1775. Mest känd är han som författare till det skönlitterära verket *Min son på galejan*, som han skrev på den första resan.² Vi skall nu undersöka en av hans predikningar utifrån frågan: Vilken betydelse har krian i Wallenbergs förkunnelse? Den predikan det gäller höll Wallenberg på samma resa som han skrev sin berömda roman. På sin väg hem har de kommit till Java och det är andra söndagen efter trettondedagen den 20 januari 1771.

Krian som modell för Jacob Wallenbergs predikan

Om nu krian är en bra modell för en predikan, så innebär inte det att det mönstret skall följas i en slavisk ordning. I så fall hade man ju endast försökt efterleva ett tråkigt och enformigt schema, som varje åhörare snabbt hade lärt sig och tröttnat på. Nej, snarare är det så, att den skicklige förkunnaren döljer sin konst genom omväxling och 'oordning'. Om tekniken inte syns är det desto bättre. Momentet av spänning får inte försvinna och det som går att förutse mister snart sin tjuvning. I en predikan på femte söndagen efter trettondedagen 1772 kommenterar Wallenberg sitt eget sätt att predika på följande sätt: "Konsten är til at dölja Konsten."

2 Det är en märklig sak med Jacob Wallenberg att han på en och samma gång är både känd och okänd. Vad jag vet, är det fortfarande endast tre svenska författare på 1700-talet som har gått ut i fler än 20 upplagor: Carl Michael Bellman, Anna Maria Lenngren och Jacob Wallenberg. I *Den Svenska Litteraturen* (Band 2, sid. 98) skriver Lars Lönnroth: "Av 1700-talets bacchanaliska texter har förutom Bellmans bara en enda blivit klassisk: *Min son på Galejan* av Jacob Wallenberg..." Det är alltså en mycket känd präst vi har att göra med, och ändå – vid sidan av Bellman – så okänd. Det är för övrigt Jacobs äldre bror Marcus som är stamfader till den kända finansfamiljen.

Därför skall vi inte förvänta oss att krians olika punkter kommer i en bestämd, snygg ordning i Wallenbergs predikan. Som vi kommer att se finns krians råd och uppslag där, men de används på ett varierat sätt.

Det är således ingen överraskning att Wallenberg börjar med ett *contrarium*. Genom att börja med en motsats till det ideal som är det egentliga ärendet i predikan, skapar predikanten en form av dramatik som alltid är en retorisk finess i början av ett tal. Den nu aktuella predikan handlar om äktenskapet, men öppnar med att tala om djävulen, okyskhet och den specielle onde ande, "Giftermåls-diefwulen Asmodeus", som enligt Tobits bok i Apokryferna till Gamla testamentet dödar de äkta männen på bröllopsnatten. Syftet med detta *contrarium* är för Wallenberg att framställa ett avskräckande exempel, och härigenom förbereds lyssnaren indirekt redan från början på den Guds sanning som predikanten senare vill visa på och som är hans egentliga budskap.

Predikan börjar med ett citat ur nämnda Tobits bok: "Hör til, jag wil säga tig öfwer h[wil]ka diefwulen magt hafwer, neml. öfwer them, som Gud förakta, och allena för okyskhet skull taga sig hustrur, såsom the oförnuftiga diur."³ (Tob. 6:16-17) Redan i sin första mening efter det inledande citatet nämner Wallenberg ordet "äktenskap" som är ämnet för hans predikan: "Sålunda utlåter sig Ängelen Raphael om Äktenskap." Därmed är själva tesen, *propositio*, i alla fall introducerad och omnämnd.

Det sägs också uttryckligen att det avskräckande exemplet i predikans inledning är satt "androm til warnagel". Man märker redan från början att Wallenberg bygger mycket på kontraster. På den ena sidan står Gud och ängeln Rafael (en ärkeängel som är omtalad i Tobits bok), och på den andra djävulen och den onde Asmodeus.

3 Citaten är hämtade från min egen renskrift av Jacob Wallenbergs predikningar som är under utarbetande. Förklaringarna inom parentes är i detta och följande citat mina egna. De kursiveringar som förekommer betyder att de finns i Wallenbergs manus.

Att det inledande citatet är hämtat från Apokryferna är också intressant ur krians synpunkt. Man bör nämligen, enligt Afthonios, stödja sin framställning på ansedda författares vittnesbörd. Det är detta som med en retorisk term kallas *testimonium*. Nu har ju i kristna sammanhang Apokryferna inte samma auktoritet som Bibeln i övrigt, och därför motiverar Wallenberg sitt användande av detta vittnesbörd: "At jag tagit mit Språk ur Tobie Bok, tör falla er owanligt; såsom den icke äger samma Gudomliga trowärdighet, som de öfriga: men då andra owedersägeligas Skriftenes Rum bestyrka hwad Tobias talat, är det ena, så wäl som det andra et fast Guds ord. Salomon i sina ordspråk och Paulus i sin Epistel til Corinterna göra et med ho[n]o[m] häruti: derföre kan Ingen Christen hysa något twifwelsmål til hans vittnesbörd, när han säger, at diefwulen hafwer magt etc". De ansedda författarnas vittnesbörd, som är viktiga för krian, har i Wallenbergs förkunnelse sin motsvarighet i de bibliska författarna. Ett av de mest framträdande dragen i Wallenbergs predikokunst är just hans betonande av Bibeln som högsta auktoritet, och han hänvisar ständigt till denna bok. Det skulle kunna ges många exempel på detta.

Den kontrast som målas upp redan i predikans inledning stöds senare med ytterligare bibelord. Wallenberg hänvisar bland annat till profeten Hosea: (9:12) "... då heter det, som står Os. 9. We them, när jag ifrå them wiken är! Följakteligen kunne wi, utan at inskränka Guds Allmagt, säga at diefwulen hafwer magt öfwer somliga Ägtenskap och Gud öfwer Somliga." Andra bibelböcker som det hänvisas till i denna predikan om äktenskapet är Psaltaren, Syraks bok (Apokryferna), Moseböckerna, Ordspråksboken, Vishetens bok (Apokryferna), 2 Kungaboken och Pauli brev i Nya testamentet. Så krians krav på ett "gammalt vittnesbörd" uppfylls verkligen i Wallenbergs predikan.

Om *propositio*, det vill säga tesen eller saken som skall behandlas, skall det inte sägas så

mycket här. Vi har redan sett att Wallenberg är snabb med att introducera sitt ämne, och i predikans tredje stycke formuleras den tes som predikan skall handla om: "Wårt Ew.[angelium] i dag handlar om Bröllopet i Cana: I lären således strax finna hwartåt jag syftar med föregående Ingångspråk. Äktenskaps-ämnet är et nära rörande Ämne." Ingen som idag läser, eller den 20 januari 1771 hörde, Wallenbergs predikan kan undgå att lägga märke till vad det är som är talets *propositio*. I en tydlig rubrik (något senare i predikan) läser vi: "Om Äktenskap". Som underrubriker följer sedan genast: "1° Öfwer b[il]ka hafwer Gud magt?" och "2° Öfwer b[il]ka hafwer diefwulen magt? etc" Tesen är mycket klart uttalad!

Hur är det då med *exemplum*? Det var viktigt att man stödde sin framställning med olika exempel ur verkligheten enligt den afthoniska modellen. Wallenbergs predikan innehåller även detta. Han har olika exemplar hämtade från både Bibeln, Apokryferna och det dagliga livet. Låt oss se på de exempel han hämtar från sin egen samtid. Wallenberg pekar i det sammanhanget på den välsignelse som kommer av ett äktenskap som är ingått inför Gud. Men hur ser det ut i verkliga livet? Predikanten får själv svara:

Men store Gud! huru måste man icke häpna, när man kastar sina ögon på denna tidens Trolofningar och Giftermål! Huru få af dem ske efter din [det vill säga Guds] h.[eliga] avsikt och Förordning! Somlige löpa, liksom brunstiga Creatur, til at släcka sin orena låga uti famnen på en lika kättie full Dina. Somlige fria til penningen men inte til Person. Man gör mera afseende på Rachels Ansikte, än på hennes dygd och Gudsfruktan. Föräldrarna å deras sida twinga Barnen, för afsikter skull, i onaturliga giftermål; och Barnen å sin sida smuggla bort Familjens heder, så wäl som deras egen Lycka, genom stulna beblandelser. Derföre kan det ej gå annorlundare med de fläste Ägtenskap, än

det går. Makarna äro hwars annars husplåga: Eder och Förbannelser höras i hwar wrå. Otro och hordoms laster komma i Swang. Och Barnen, förförde af Föräldrarnas Exempel, ha redan syndat, innan de borde ha begrepp om det onda.

En del av de ursprungliga åhörarna till denna predikan menade kanske att de inte hade råd att gifta sig. Dessa (tänkta?) invändningar (eller 'inkast' som Wallenberg kallar dem) får sitt bemötande, och fungerar på så sätt också som exempel hämtade från den samtida verkligheten:

Kan inte detta stoppa munnen på en hop lediga [till äktenskap lediga] Personer, som göra det obetänksama inkast mot Giftermål, at de kunna icke föda hustru? Ha de inte samma Gud före Ägtenskapet, som efter? Äga de inte händer eller hufwud at nära sig med, så wäl i, som utom äkta ståndet? Jo, wisserligen: men de wilja allena därmed förswara et liderligt Ungkarls-Lefwerne. De wilja bara därmed härma det stora Modet, at underhålla Skökor, och lefwa, twärs emot den högstas ordning, i et rygglöst och syndigt sielfswäld.

När Wallenberg här talar om "det stora Modet", får vi förutsätta att han anknöt till förhållanden som sjömännen på båten kände (väl?) till. Vi kan inte veta vilka människor predikanten hade i åtanke när han på ett annat ställe i sin predikan säger: "Lika så ser man ock dem, som utan Gudsfruktan och af oreña afsikter para sig ihopa, bygga sit egit helfwete." Men åhörarna den gången hade säkert inga problem med att i sin omgivning hitta det konkreta exemplet.

De olika exempel som Wallenberg hämtar från sin egen tid flätas ihop med goda föredömen från Bibeln och Apokryferna. När det gäller de senare heter det: "Så gorde Tobias, så gorde Isak och Rebecca, så gorde och Bruddefolken i Cana." Med tanke på de avskräckande tendenser i samtiden som Wallenberg vill varna för,

säger han: "Deras lefwerne blir et fult exempel för Barnen, och förargelse i Församlingen." Och längre fram tillägger han: "Flera Exempel gitter jag icke upräkna: det är ängsligt, at jag redan haft så många."

Vi kan alltså konstatera att krians rekommendation att använda *exempla* "fuller wäl", som Wallenberg själv skulle säga, är uppfylld i hans predikan.

Låt oss gå vidare till det som kallas *simile*. Detta innebär, att man gjorde jämförelser med andra områden som till exempel naturen eller det vardagliga livet. Det finns exempel också på detta i Wallenbergs predikan. När han talar om att "Gudfruktiga Folk ha den Högstes ära och Släktets förökande til deras förnämsta ögnamärke i giftermål", så gör han denna typ av jämförelse. Hans tanke är att mannen och kvinnan blir ett, "et kött", genom att avla barn. Sedan följer analogin: "Genom Barnen smälta de tilsammans i en warelse på samma sätt, som twänne Buskar på marken, förmedelst nya skott, som upskiuta ur deras fruktbare stammar, efterhand flätas ihopa til en Häck. Derföre finner man ock inga liufligare Äktenskap, än de, som wälsignas med många Barn." Och precis som nya skott skjuter upp ur jorden ser föräldrarna "sig sielfwe förnyngas uti de små Telningarna, [s]om⁴ upsprungit ur deras sköte." Predikanten räknar upp flera kännetecken på vad han menar vara goda och gudfruktiga makar och deras liv är "som godt watten" som "flyter ur en god källa".

I Nya testamentet talas det om mannens och hustruns förhållande till varandra som en bild för den kristna församlingens gemenskap med Kristus (Ef. 5:31-32). Wallenberg använder den jämförelsen i sin predikan: "Såsom en motsats härutaf kallas Christna församlingen, en Brud, en Jungfru, som är helig och *kysk*, derföre at hon är rentwagen i försonings-blodet, och älskar ingen annan, än sin Rätta Brudgumme Christus." Om äktenskapet heter det vidare: "ty så högt war det

4 Felskrivning

skattat i Frälsarens ögon, at han tänktes med det namnet betekna den nära föreningen, som är emellan ho[n]o[m] och hans återlösta Christna Församling. Han kallar henne sin Brud, sin Trolofwade, sin Älskeliga.”

Den här typen av jämförelser platsar i kategorin *simile*. Att förkunnaren kunde hämta sina exempel direkt ur Bibeln var ju ingen nackdel.

En viktig punkt i krian var *ratio*, det vill säga det direkta stödet för den tes man ville driva. *Contrarium*, *simile*, *exemplum* och *testimonium* har ju det gemensamt att de indirekt stöder själva saken. När det gäller *ratio* bör man ha fast mark under fötterna. I den här predikan om äktenskapet stöder talaren sig helt enkelt på “at det är Guds Befallning” han för fram och att det är “et fast Guds ord” han talar. På ett annat ställe heter det, att det är “efter den store Lagstiftarens förordning” som den rena kärleken skall leva sitt liv. Samma tanke återkommer på flera ställen: “Äktenskap, m.[ine] k.[äre] å.[hörare], är den Högstas egen inrättning” och det är “högt ... skattat i Frälsarens ögon”. När det gäller “giftermål” så är sanningen den att “Gud har underwisat människan huru de böra ske”, säger Wallenberg vidare. Fler liknande exempel skulle kunna anföras. Som stöd för sitt budskap åberopar talaren alltså Gud.

Men det finns annat i denna predikan som stöder tanken på äktenskapet som en god sak. Att ta denna instiftelse på allvar innebär nämligen “at staten, så wäl som kyrkan, derigenom förmeras”, och det är dessutom “En sak, hwarpå ofta wår ewiga, och alltid wår timliga Lycksalighet beror”. Ja, vem vill inte bli lycklig i det timliga? Det är svårt att finna ett mer närgånget stöd för en sak. Den samhälleliga aspekten på äktenskapet är något Wallenberg återkommer till. Till dem som gifter sig säger han: “I hafwen gordt eder Plikt: I hafwen åtyldt Herrans Inrättning och upfyllt, hwad Samhället äskar af en nyttig medborgare.” Vad gamla tiders människor har sagt, blir också ett stöd för den sak det här gäller:

“Äktenskaper, sade de gamle, beslutas i himmelen, och fullbordas på jorden.” Talaren appellerar även till förnuftet i sina försök att övertyga åhörarna om det kristna äktenskapets fördelar. Föräldrarna skall nämligen inte försöka styra sina barn i en bestämd riktning när det gäller val av partner: “Nej, förnuftiga Föräldrar lämna den Saken i Barnens wal: ty om de wäl upfostrat dem, så kunna de lita på, at de wälja förnuftigt.” Wallenberg betonar här den goda uppfostran och det förnuftiga på ett sådant sätt, att det samtidigt stöder hans egen argumentering om äktenskapets förträfflighet.

Den djupaste aspekten när det gäller *ratio* och det stöd som Wallenberg vill ge sin egen predikan kan vi finna i Guds eget väsen. Gud är den som vet bäst och som alltid vill oss det bästa. “Wi kunne inte se en wän längre än til tänderna”, skriver Wallenberg och fortsätter: “men Gud känner det inre: Hans allseende öga tränger igenom framtidens förhångsle. Derföre kunna wi uti en så högwiktig Punkt icke anförtra oss til någon Bättre Böneman, än ho[n]o[m].” Ett starkare stöd för ett budskap kan man över huvudtaget inte tänka sig.

Det återstår nu endast två av krians åtta punkter: *laudatio* och *epilogus*. Vi börjar med *laudatio*. En återkommande tanke i Wallenbergs förkunselse är att all ära tillhör Gud. Även i den här predikan finns detta högre syfte. Tydligast kommer det fram i predikans sista mening: “Ja Herran ledsage oss alla, så i detta som all annor wärf, at de måtte ske hans namn til ära och oss til wälfärd, timligen och ewinnerligen. Amen.” Orden “hans namn till ära” innebär att det är Gud som lovas och äras.

Det var denna lovprisning som var syftet med *laudatio*. Man ville lovorda den person eller den handling som skulle behandlas. Efter “Amen” har predikanten skrivit: “Soli Deo Gloria!” Även om han aldrig har uttalat de orden, förstärker de ändå tanken på upphöjelse. I ett tidigare citat har vi sett att Wallenberg talar om “den Högstes ära”

när han talar om "giftermål". I predikans inledning finns ett liknande uttryck för lovprisning, om än inte lika tydligt. Överst på första sidan i manus läser vi förkortningen: "I.[n] N.[omine] I.[esu]" Detta uttryck har olika betydelsenyanser, men att göra något "I Jesu namn" betyder även att man vill göra något till hans ära. Det är ingen tvekan om, att just detta är en bärande tanke i Wallenbergs predikan. Att *laudatio* i det här sammanhanget skulle vara uttryck för tomt smicker, kan vi nog helt utesluta.

Krians sista punkt är *epilogus*, vilket betyder sammanfattning och tillämpning. Av naturliga skäl finner vi detta moment i slutet av Wallenbergs predikan. Vi kan notera att den sammanfattning av sitt tal som Wallenberg har gjort inte är nedskriven. Här har han talat fritt ur hjärtat. Att så har varit fallet framgår av följande formulering: "Således genomgått etc" Därpå följer ett nytt stycke och här kommer så tillämpningen: "Två ord til; det första til de Ogifte, det andra til de Gifte."

Till "de Ogifte" sägs det att "det är bättre gifta sig, än brinna". Och sedan läser vi:

Biud inte til, at skydda edra ungdoms-synder med den falska förewändningen, at I kunnen icke föda hustru; ty om I nögden eder med måttlig utkomst, så skulle få finnas ibland Er, som icke kunde bärga sig, så wäl med, som utan maka. Hustrur har 2 händer, så wäl som I: det är inte sagt, at hon skal göra intet. Erfarenheten bör öfvertyga er, at en styfwer i et hushåll är så dryg som två i en ungersk-pung. Och innan Barnen kunna bli er kostsamma, har ni tid nog, at samla på. Utomdess ägen i Ju en Fader i himelen, som sörger för minsta kräk på Jorden: huru kunnen I då twifla om dagligt Bröd? Nej, låt intet Asmodeus förblinda edra ögon i den delen, utan öfvergifwen Skökona och tagen hustru: det är bättre gifta sig, än brinna.

Det här är konkreta och praktiska tankar som

sjömännen på båten kunde ta till sig.

De som redan är gifta får denna uppmaning: "Til dem Giftom brukar jag Petri ord: I män, bor när edra Hustrur med förnuft etc." Konkretionen som följer på detta är jordnära och inträngande: "Än kommer siukdom i huset, än spørjer man knaphet i Utkomst, än mister man et kärt Barn o.[ch] s.[å] w.[idare] Men Herrans högra hand kan alting förwandla: hoppens på ho[n]o[m]. Han skal förwandla ert bedröfwelse watten i glädie win." Här förenas vardagliga tillämpningar med tron på Guds omsorg och ingripande. Gud är den som "sörger för minsta kräk på Jorden" och "Herrans högra hand kan alting förwandla: hoppens på ho[n]o[m]."

På det sättet går tro och praktik hand i hand i Wallenbergs predikan.

Krian – ett arv som lever

De retoriska iakttagelser man kan göra i denna predikan är härmed inte uttömda. Vårt intresse har i huvudsak tagit fasta på det mönster för ett tal som den antika krian erbjuder. Men det finns ju även andra modeller som passar för en predikan. Det rådgivande talet (genus deliberativum) är ett alternativ när det gäller att ge förkunnaren effektiva verktyg.⁵

Men vilken modell har passat Wallenberg bäst? Svaret måste bli: krian. Vi får därför konstatera att krian i allra högsta grad är levande i denna text från 1770-talet. Alla krians åtta punkter är företrädde: *laudatio*, *propositio*, *ratio*, *contrarium*, *simile*, *exemplum*, *testimonium* och *epilogus*. Jag kan inte se någon retorisk tillämpning som bättre fångar innehållet i denna predikan än just krian.

Avslutningsvis vill jag påpeka att den predikan som här har behandlats inte är någon särskilt

5 Jag vill här hänvisa till Gunnarson (1996), sida 82-85, Rydstedt (1993), side 37 & 71ff. Även den gamla läroboken i retorik av Vossius, *Elementa Rhetorica*, side 9-10 & 15-17).

‘utvald’ text. Att jag bland Wallenbergs predikningar nu har valt att skriva om just denna beror helt enkelt på att den i sitt original är tydligt skriven och att det var utifrån den jag först lärde mig att tyda hans handstil. Det är den första predikan jag blev språkligt klar med, och därför valde jag den. Kartläggningen av de retoriska mönstren i Wallenbergs övriga predikningar är ett arbete som återstår att göra. Vad kommer vi då att finna? Är kriamodellen alltid lika tydlig? Finns det ämnen att behandla där andra retoriska scheman passar talarens syften bättre? Det är min förhoppning att dessa och andra frågor skall få sitt svar genom den helhetsbild som så småningom kommer att växa fram. Då kan vi, hoppas jag, i ett större sammanhang tydligt se hur Wallenberg i sin förkunelse har använt krian som ett verktyg för att uppnå önskad effekt.

I början av 1940-talet avslutade Nils Afzelius sin utgivning av Jacob Wallenbergs *Samlade skrifter I-II* i Svenska Vitterhetssamfundets serie *Svenska författare*. I slutet på 50-talet hittade sedan Afzelius i Nordiska museets arkiv 49

predikningar av Jacob Wallenberg. Detta är ett fullständigt sensationellt fynd och dessa texter har aldrig blivit utgivna.

Man kan ju förstå att Wallenberg som skeppspräst på Ostindiska kompaniets fartyg måste ha predikat, men att det fanns sådana texter bevarade var det ingen som visste. Det rör sig om ett mycket omfattande manus på nästan 800 handskrivna sidor. Dessa predikningar skall nu ges ut av Svenska Vitterhetssamfundet som del III av Wallenbergs *Samlade skrifter* tillsammans med en kompletterad nyutgåva av de två första delarna. Jag har förmånen att få arbeta med renskriften av dessa predikningar och jag hoppas att dessa texter inte bara skall ge oss ett nytt ljus över ett stort författarskap på 1700-talet utan att vi också skall få en givande inblick i krians betydelse för Jacob Wallenbergs predikokost. Det som gör denna sak särskilt spännande är att min egen undersökning är en del av det större projekt om *progymnasmata* som tidigare har presenterats i denna tidskrift.

Litteratur:

Gunnarson, Hans (1996): *Vältalaren*, Almqvist&Wiksell, Stockholm

Hansson, Stina & Anders Eriksson (1999): "Retoriska övningar", i: *Rhetorica Scandinavica* nr 9/99.

Rydstedt, Rudolf (1993): *Retorik*, Studentlitteratur, Lund.

Vossius (1991): *Elementa Rhetorica*, översatt och utgiven av Stina Hansson, Institutionen för litteraturvetenskap, Göteborg
